

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ СУМСЬКОГО РЕГІОНУ

ANALYSIS OF THE FORMATION AND USE OF FUNDS OF THE PENSION FUND OF UKRAINE ON THE EXAMPLE OF THE SUMY REGION

Ющенко С.Ф.

начальник відділу з питань
призначення перерахунку та виплати пенсій,
Сумське об'єднане управління ПФУ в Сумській області

Плікус І.Й.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і підприємництва,
Сумський державний університет

Жукова Т.А.

старший викладач кафедри фінансів і підприємництва,
Сумський державний університет

Yushchenko Svetlana

Head of Department for the Appointment and Payment of Pensions,
Regional Division of the Pension Fund of Ukraine in the Sumy region

Plikus Iryna

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at Department of Finance and Entrepreneurship,
Sumy State University

Zhukova Tetiana

Senior Lecturer at Department of Finance and Entrepreneurship,
Sumy State University

Попри економічні трансформації й реформи, що відбуваються в Україні, діяльність Пенсійного фонду залишається на низькому рівні, як загалом по країні, так і регіонах, про що свідчить збільшення дефіциту бюджету Пенсійного фонду України щорічно. У статті проведено аналіз діяльності Сумського об'єданого управління ПФУ Сумської області. Визначено джерела формування доходної частини бюджету. Досліджено динаміку надходжень протягом 2015–2018 рр., структуру доходів і виконання планових показників. Надано аналіз видаткової частини бюджету, досліджено динаміку видатків Пенсійного фонду за 2015–2018 рр., динаміку чисельності пенсіонерів, середніх розмірів пенсій за видами пенсій. Установлено перспективи розвитку пенсійної системи України й обґрунтовано необхідність реформування діяльності ПФУ.

Ключові слова: Пенсійний фонд України, структура доходів ПФУ, видатки ПФУ, дефіцит ПФУ, кошти державного бюджету України.

Несмотря на реформы, происходящие в Украине, деятельность Пенсионного фонда остается на низком уровне, как в целом по стране, так и регионах, о чем свидетельствует увеличение дефицита бюджета Пенсионного фонда Украины (ПФУ) из года в год. В статье представлен анализ деятельности Сумского объединенного управления ПФУ Сумской области. Определены источники формирования доходной части бюджета. Исследована динамика поступлений за 2015–2018 годы, структура доходов и выполнения плановых показателей. Проанализирована расходная часть бюджета, исследована динамика расходов Пенсионного фонда за 2015–2018 годы, средний размер пенсий по видам пенсий, средняя заработная плата, количество пенсионеров по категориям. Обоснована необходимость реформирования пенсионной системы Украины пенсионного фонда.

Ключевые слова: Пенсионный фонд Украины, структура доходов ПФУ, расходы ПФУ, дефицит ПФУ, средства государственного бюджета Украины.

In connection with the process of European integration in the economic space of Ukraine, a special place among the important socio-economic problems is given to pensions, in particular, it became necessary to fulfill obligations in accordance with international standards for ensuring a decent life for pensioners and the Pension Fund of Ukraine is the guarantor of this. However, despite the economic transformations and reforms taking place in the country, the activities of the Pension Fund remain low both throughout the country and in the regions. The purpose of the article is to assess the practical aspects of mobilizing resources to the budget of the Pension Fund of Ukraine. The article analyzes the activities of the Pension Fund of Ukraine in the Sumy region: determined the sources of formation of budget revenues; analyzed income and expenses for 2015-2018, the dynamics of the number of pensioners, as well as the average size of pensions by type of pension. The actual flow of own funds to the budget of the pension fund averaged 9.9% of the total amount of revenues to the budget; load on 1 UAH of own income in 2015 – 21.96 UAH, in 2016 – 22.99 UAH, in 2017 – 24.11 UAH, in 2018 – 39.92 UAH. Indicators of average wages in the Sumy region in comparison with 01.01.2017-01.01.2019 increased by 25,6%, and compared with 01.01. 2018-01.01.2019, by 17%. as of 01.01.2018, the average payment of pensions increased compared with 2017, by 45.79%, by 01.01.2019 the increase was 3.99% compared with 2018. As a result of comparing incomes and expenses, it was found that expenses significantly exceed incomes, which is a negative phenomenon. Careful analysis of statistical and analytical data made it possible to assess the level of pension coverage in the region. It was stressed that the reform of the Pension Fund of Ukraine is necessary for optimal financial support for the development of the pension system. The analysis of the activities of the regional of the pension fund of Ukraine allowed not only to determine the structure and dynamics of income and expenditure indicators, but also to identify ways of reforming the pension system.

Key words: Pension fund of Ukraine, revenue breakdown the Pension fund of Ukraine, expenses the Pension fund of Ukraine, deficiency the Pension fund of Ukraine, means the state budget of Ukraine.

Постановка проблеми. У зв'язку з процесом європейської інтеграції, в економічному просторі України, особливе місце серед важливих соціально-економічних проблем відводиться пенсійному забезпеченню, зокрема постала необхідність виконання зобов'язань відповідно до міжнародних норм щодо забезпечення гідного життя пенсіонерів і гарантом цього є Пенсійний фонд України (ПФУ). Проте, попри економічні реформи, що відбуваються в країні, його діяльність залишається на низькому рівні, як загалом у країні, так і регіонах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінювання механізму формування та використання коштів Пенсійного Фонду України розглядають такі фахівці: Тулай О.І. аналізує формування бюджету ПФУ та зазначає проблеми функціонування ПФУ [1]; Мохова Ю., Дробна Н. визначають структуру бюджету ПФУ [2]; Гуцалова Ю. приділяє увагу питанням ефективного, збалансованого використання коштів Пенсійного фонду та прогнозує показники бюджету Пенсійного фонду при умові підвищення соціальних стандартів [3]; Лаврук Н., Грендей Н. проаналізували динаміку надходжень та структуру доходів ПФУ та спрогнозували тенденцію доходної частини бюджету Пенсійного фонду України [4]; Пищуліна О., Коваль О., Бурлай Т. [5] дослідили реформи пенсійних систем в Україні та розвинутих країнах; Онищенко В.В. [6] провів аналітичне дослідження тенденції формування та використання фінансових ресурсів ПФУ; Баранник Л. надала науково обґрунтовані пропозиції щодо модернізації пенсійної системи в Україні [7]; Гудзь Ю., Янковський В. проаналізували динаміку доходів Пенсійного фонду України й основні причини низьких обсягів доходної бази ПФУ [8] та інші.

Попри значну кількість публікацій із досліджуваної проблематики постає потреба в подаль-

шому аналізі діяльності ПФУ на регіональному рівні й це зумовлено тим, що саме від налагодженої роботи щодо пенсійного забезпечення громадян на рівні регіону та обґрунтованості планових показників доходів і видатків регіональних відділень ПФУ підвищується рівень фінансового забезпечення соціальних гарантій загалом у країні.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є оцінка практичних аспектів мобілізації ресурсів до бюджету Пенсійного фонду України та здійснення пенсійних виплат задля розв'язання питань його фінансової незалежності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характеристику діяльності Сумського об'єднаного управління ПФУ Сумської області за 2015-2019 рр. подано в таблиці 1. Розглянемо динаміку та структуру доходної частини бюджету Сумського об'єднаного управління ПФУ Сумської області за плановими показниками на 01.01.2015-2019 рр.

Як бачимо з інформації, наведеної в таблиці 1, упродовж 2015–2019 рр. планується значне перевищення коштів Державного бюджету України над власними коштами та іншими коштами. На 2019 рік, за плановими даними, частка власних доходів Сумського об'єднаного управління ПФУ Сумської області складає 6,52 %, і впродовж 2015–2017 рр. вона коливалася в межах 6,52 % – 19,27 %.

Щодо виконання планових показників надходження власних коштів до бюджету Сумське об'єднане управління ПФУ Сумської області за 2015-2018 рр. має відхилення у виконанні. Фактичні надходження власних коштів до бюджету Фонду становили в середньому 9,9 % від загального об'єму доходної частини бюджету й фактичні показники видаткової частини бюджету перевищують планові (табл. 2).

Таблиця 1

**Динаміка та структура дохідної частини бюджету
Сумського об'єднаного управління ПФУ Сумської області**

Показник	01.01.2015 р.	01.01.2016 р.	01.01.2017 р.	01.01.2018 р.	01.01.2019 р.
Надійшло коштів з усіх джерел фінансування, тис. грн у тому числі:	346896,75	1132423,57	767903,19	924560,9	1252065,7
1 Власні доходи, тис. грн	66859,78	73 873,32	82288,68	58197,3	81621,1
питома вага, %	19,27%	6,52%	10,72%	6,29%	6,52%
2 Кошти державного бюджету України, тис грн	268763,53	1043816,38	680377,60	861073,80	1169687
питома вага, %	77,48%	92,18%	88,60%	93,13%	93,42%
3 Інші кошти, тис. грн	11273,44	14733,87	5236,91	5289,8	757,6
питома вага, %	3,25%	1,30%	0,68%	0,57%	0,06%

Джерело: розраховано авторами на основі [9]

Таблиця 2

**Порівняльний аналіз планових та фактичних показників власних доходів і видатків
Сумського об'єднаного управління ПФУ Сумської області**

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
<i>Динаміка виконання планових показників надходження власних коштів</i>				
За планом, тис. грн	66859,78	73873,32	82288,7	58197,3
За фактом, тис. грн	74116,2	53566,6	56184,5	72722,5
Виконання плану, %	110,85	72,51	68,28	124,96
<i>Динаміка планових та фактичних показників видатків</i>				
За планом, тис. грн	1691642,16	1982710,7	2272352,55	2926282,3
За фактом, тис. грн	2083806,7	2026562	2359006	2913206,8
Перевищення фактичних видатків над плановими, %	23,18	2,21	3,81	-

Джерело: обраховано авторами на основі [9]

Таблиця 3

**Стан самозабезпечення виплати пенсій коштом власних доходів за даними
Сумського об'єднаного управління ПФУ Сумської області**

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Надходження власних коштів, тис. грн	66859,78	73873,32	82288,68	58197,3
Видатки бюджету ПФУ, які фінансують коштом власних надходжень, тис. грн	1468256,47	1698301,34	1984386,89	2323146,9
Темпи росту (+), зниження (-) самозабезпечення до попереднього року, %	15,67	16,85	17,07	13,42
Навантаження видатків на 1 грн власних доходів, грн	21,96	22,99	24,11	39,92

Джерело: обраховано авторами на основі [9]

Упродовж 2015–2018 рр. в Сумському об'єднаному управлінні ПФУ Сумської області спостерігається негативна тенденція щодо забезпеченості власними коштами на виплату пенсій (у 2015 р. показник складав 15,67 %; у 2016 р. – 16,85 %; у 2017 р. – 17,07 % у 2018 р. – 13,42 %). Навантаження видатків на 1 грн власних доходів у 2015 р. становило 21,96 грн, у 2016 р. – 22,99 грн, у 2017 р. – 24,11 грн, у 2018 р. – 39,92 грн (табл. 3).

Актуальним на сьогодні є питання погашення заборгованості зі сплати страхових

внесків до Пенсійного фонду. Станом на 01.01.2018 р. заборгованість за надходженням коштів до Сумського об'єднаного управління ПФУ Сумської області складала 72774,9 тис. грн, ці кошти містять: недоїмку за внесками на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (46 % від загальної суми), недоїмку з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (16 %), борг за фінансовими санкціями (15 %), борг із пені (23 %). На 01.01.2019 року загальний борг зменшився на 16,22 % у порівнянні з попереднім роком, зага-

лом зменшення сталося шляхом скорочення недоїмки за внесками на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та єдиним внеском. Сумським об'єднаним управлінням ПФУ Сумської області проводиться робота щодо скорочення обсягів заборгованості платежів. Основною статтею використання власних коштів пенсійного фонду є пенсійне забезпечення громадян (табл. 4).

Відповідно до даних, ми бачимо незначне збільшення розміру середньої пенсії (на 4%) з 01.01. 2019 рр., надалі планується підвищення пенсій у зв'язку з автоматичною індексацією, яка на 1 березня 2019 року складе у середньому 255 грн для 10 мільйонів 200 тисяч осіб.

Сума пенсійного забезпечення варіюється залежно від декількох чинників:

- середня заробітна плата особи за всі роки її набутого стажу;
- середня заробітна плата з якої підприємства платять страхові внески;
- тривалість набутого стажу (для виходу на пенсію в 60 потрібно пропрацювати 35 років).

Показники середньої заробітної плати в Сумській області в порівнянні на 01.01.2017 – 01.01.2019 рр. зросли на 25,6 %, а в порівнянні зі станом на 1.01.2018-1.01.2019 рр. на 17% (рис. 1).

За даною діаграмою на 01.01.2018 року середня виплата пенсії збільшилася порівнюючи з 2017 р. на 45,79 %, на 1.01. 2019 рік збільшення склало 3,99 % проти 2018 р.

Зазначимо, що Сумським об'єднаним управлінням ПФУ Сумської області проводиться певна робота з залучення пенсіонерів до отримання пенсій через особові рахунки в установах банків, адже це призведе до зменшення адміністративних видатків. Так, у Сумському об'єднаному управлінні ПФУ Сумської області за 2018 р.

таким способом отримували гроші 68242 пенсіонери (70,41 % від усієї кількості), що на 244 особи більше ніж у 2017 р., та на 2189 осіб більше, ніж у 2016 р., (66,785% усієї кількості), у результаті чого вдалося зекономити кошти на оплату послуг із доставлення пенсій (рис. 2).

Отже, за даною діаграмою, ми можемо спостерігати збільшення економії коштів на отримання пенсіонерами виплат, завдяки збільшенню осіб, які отримують кошти через банківські установи, так на 1.01.2019 р. спостерігається збільшення економії витрат на 57,75 % в порівнянні з 2016 р. Витрати, що перераховуються до відділення поштового зв'язку в порівнянні з банківським обслуговуванням, у 2016 р. менше на 6456,9 тис. грн, у 2017 р. менше на 6414,9 тис. грн, у 2018 р. менше на 6901,8 тис. грн.

Сумське об'єднане управління ПФУ Сумської області має заборгованість із відшкодування пільгових пенсій, так на 01.01.2018 року загальна сума за відшкодування фактичних витрат на виплату та доставлення пільгових пенсій становить 135325,2 тис. грн, збільшення заборгованості на 01.01.2019 р. складає 15,74 % (рис. 3). Проаналізувавши діаграму, ми бачимо, що відшкодування пільгових пенсій у процентному співвідношенні до невідшкодованої суми, з урахуванням розстрочених нарахувань поточного періоду, становлять 28,74 % та 33,6 % сплати відшкодування відповідно до років заборгованості.

Основними причинами зростання загальної заборгованості пенсійного фонду були:

- зростання заборгованості з заробітної плати;
- скрутний фінансовий стан державних підприємств;
- відсутність коштів на відшкодування пільгових пенсій.

Таблиця 4

Динаміка середніх розмірів пенсій за видами пенсій

№ з/п	Вид пенсії	Середні розміри пенсій						Відхилення (+, -), грн	темп приросту, %
		станом на 01.01.2016 року, грн	станом на 01.01.2017 року, грн	Відхилення (+, -), грн	темп приросту, %	станом на 01.01.2018 року, грн	станом на 01.01.2019 року, грн		
1.	Загалом у тому числі:	1685,64	1818,41	132,77	7,9	2486,7	2586,02	99,32	4
2.	за віком	1701,88	1818,33	116,45	6,8	2547,46	2642,8	95,34	3,7
3.	з інвалідності	1551,52	1707,68	156,16	10,1	2019,34	2093,2	73,86	3,7
4.	у зв'язку з втратою годувальника	1555,46	1688,73	133,27	8,6	2195,08	2176,1	-18,98	-0,9
5.	за вислугу років	1879,33	2187,35	308,02	16,4	2512,79	2920,2	407,41	16,2

Джерело: обраховано авторами на основі [9]

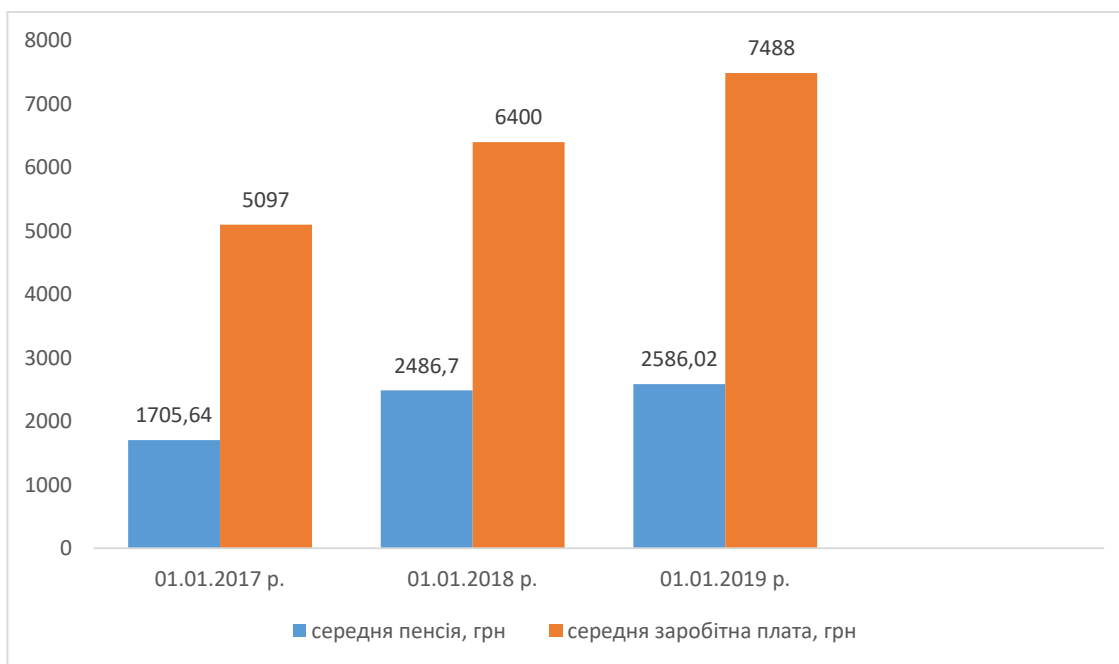

Рис. 1. Показники середньої заробітної плати в порівнянні із середньою пенсією в Сумській області станом на 1.01.17-1.01.19 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі [10]

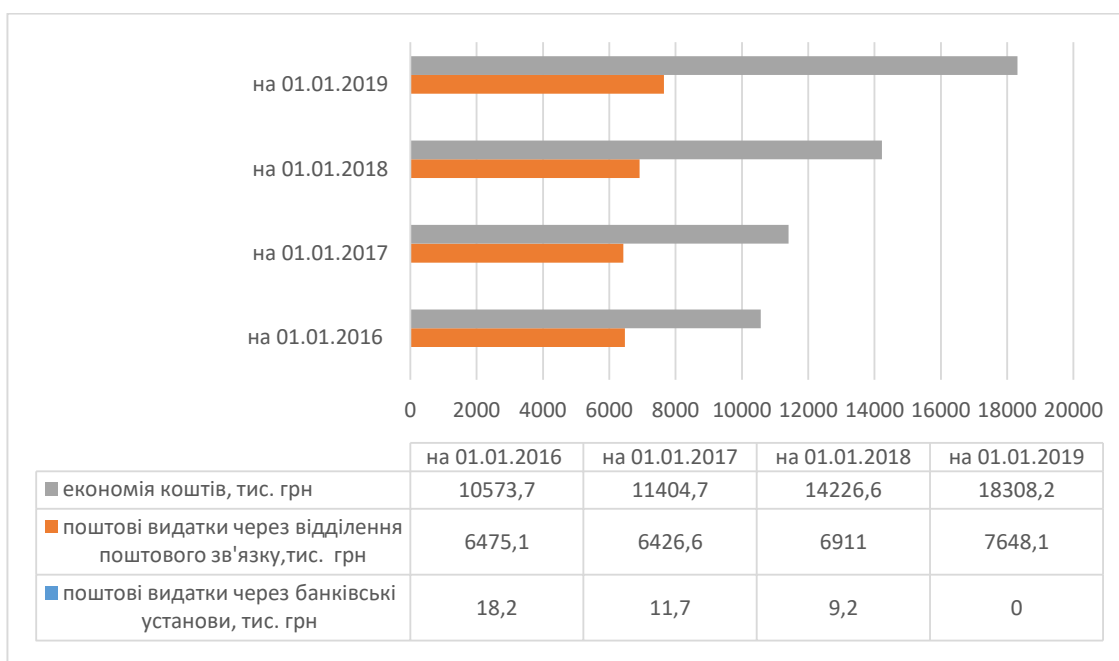

Рис. 2. Порівняння видатків на отримання пенсій та економія коштів

Джерело: сформовано авторами на основі [9]

Підсумовуючи зазначимо, що аналіз загального стану Сумського об'єднаного управління ПФУ Сумської області вказує, що пенсійна система України потребує значних змін. Якщо не вживати заходів щодо покращення рівня життя українців (що впливає на

суми страхових відрахувань, на рівень забезпеченості пенсіонерів, на збалансованість бюджету пенсійного фонду) це призведе до неможливості державного бюджету покрити дефіцит коштів пенсійного фонду й у майбутньому унеможливіє укладення державних

Рис. 3. Аналіз стану нарахування та відшкодування пільгових пенсій

Джерело: сформовано авторами на основі [9]

коштів України в розвиток країни, посилює кризовий стан економіки.

Висновки. Механізм формування доходів Пенсійного фонду України потребує реформування і причиною цього є значні проблеми зумовлені незбалансованістю дохідної і витратної частини бюджету Пенсійного фонду України та наявністю дефіциту. Проаналізував практику мобілізації доходів бюджету Пенсійного фонду України, на прикладі Сумського об'єднаного

управління ПФУ Сумської області, констатуємо вразливість фінансового становища Пенсійного фонду України. Попри, що одним із завдань реформування пенсійної системи України було застосування прийнятних страхових платежів для бізнесу, коштами яких формуються власні доходи ПФУ, сьогодні ці платежі забезпечують лише близько двох третин доходів ПФУ. У таких умовах його фінансове становище цілком залежить від надходжень із Державного бюджету України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Тулай О.І. Актуальні проблеми діяльності Пенсійного фонду України. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 132–136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pecon_2016_1_16 (дата звернення: 20.04.2019).
2. Мохова Ю.Л., Дробна Н.А. Джерела формування та напрями використання бюджету Пенсійного фонду України. *Держава та регіони. Серія. Державне управління*. 2017. № 4 (60). С. 137–141. URL: http://ra.stateandregions.zp.ua/archive/4_2017/26.pdf (дата звернення: 21.03.2019).
3. Гуцалова Ю.Є. Прогнозування потреби в коштах на пенсійне забезпечення. *Економічний простір*. 2015. № 96. С. 98–112. URL: [file:///C:/Users/HP/Downloads/ecpros_2015_96_12%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/ecpros_2015_96_12%20(2).pdf) (дата звернення: 4.04.2019).
4. Лаврук Н.А., Грендей Н.М. Сучасний стан та прогнозування надходжень до Пенсійного фонду України. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип.13. С. 1006–1011. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/168.pdf (дата звернення: 29.04.2019).
5. Пищуліна О., Коваль О., Бурлай Т. Фінансові, правові та соціальні аспекти пенсійної реформи в Україні: світовий досвід та українські реалії. *Центр Разумкова*. 2017. 456 с.
6. Онищенко В.В. Оцінка діяльності Пенсійного фонду України як складової фінансової системи держави. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 11 (162). С. 232–236.
7. Баранник Л. Б. Фінансування пенсійного забезпечення як глобальна проблема сучасності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 27. С. 57–61.
8. Гудзь Ю.Ф., Янковський В.А. Механізм формування доходів пенсійного фонду України: сутність та шляхи удосконалення. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 14. С. 275–281.
9. Аналітичні матеріали Сумського об'єднаного управління ПФУ Сумської області.
10. Средняя заработная плата по Сумской области. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/Сумская/> (дата звернення: 3.04.2019).